

УДК 330 : 334.012.64

О. В. Пирог,

к. е. н., доцент, докторант, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

А. І. Зацетилло,

магістр, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

ОЦІНКА ПРІОРИТЕТНИХ РЕГІОНІВ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ІНВЕСТИВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У статті розглянута діяльність малих підприємств та перспективи їх зростання, які можуть бути прискорені за рахунок інвестицій, визначено пріоритетні регіони та види економічної діяльності щодо інвестування малих підприємств в Україні.

Small enterprises are considered in the aspect of their functioning and growth perspectives, which can be provided by sufficient investments, priority regions and kinds of activity are pointed out in terms of investments into Ukrainian small enterprises.

Ключові слова: мале підприємство, інвестиції, види економічної діяльності (галузі), регіони України, зайнятість, рентабельність.

ВСТУП

На сьогоднішній день рівень інвестування української економіки значно знизився, що відобразилося як на загальному рівні розвитку національного господарства, так і на його складових. За таких умов актуальною є проблема інвестування малого бізнесу, оскільки обсяги залучених інвестицій до малого підприємства щороку зростають.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблемі розвитку та державної підтримки малих підприємств в Україні присвячені роботи провідних українських вчених-економістів: З.С. Варналія, В.Є. Воротіна, О.В. Кужель [1], Л.І. Воротіної, Т.Т. Ковальчук, Д.В. Ляпіна, Н.І. Галан [2], Л.І. Чубарева [3] та інших. Однак такої проблеми, як інвестування малого підприємства в Україні, не приділяється достатньо уваги як вченими-економістами, так й державними органами влади (статистичні дані щодо інвестування малих підприємств не відображаються у статистичних збірниках).

Метою статті є дослідження сучасного стану господарювання малих підприємств та оцінка необхідності інвестування малих підприємств у визначених в якості пріоритетних видах економічної діяльності (галузях) та регіонах України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У розвинених країнах світу малі підприємства розглядаються як рушійна сила розвитку національної економіки, що визначає темпи економічного розвитку, підвищує кон-

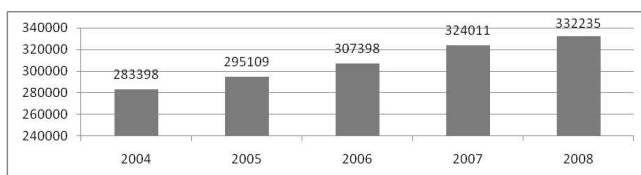
курентоспроможність, виступає фактором покращення соціального становища у суспільстві. Також малі підприємства є одним із засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, швидкого насичення ринку товарами та послугами. Для того, щоб малий бізнес повною мірою виконував свої економічні й соціальні функції, необхідна комплексна і всебічна його підтримка [3].

За період 2004—2008 рр. в Україні сформувалась позитивна динаміка у кількісних показниках діяльності малих підприємств. Так, загальна кількість малих підприємств у 2008 р. складала 332 235 од., що на 15% більше у порівнянні з відповідним показником 2004 р. (рис. 1). Цьому сприяли зміни у законодавстві України, які вплинули на збільшення кількості підприємств, що відповідають сучасним критеріям малих підприємств.

У той же час, незважаючи на стійку тенденцію до зростання, абсолютні значення темпів приросту малих підприємств у залежності від періодів є неоднозначними. Так, найбільші темпи приросту загальної кількості суб'єктів підприємництва спостерігались у 1991—1996 рр. та становили в середньому 148—191% щорічно. У період 1996—2003 рр. — показники зростання майже однакові — щорічно 114—117% [1]. Починаючи з 2004 р., відбуваються стрибкоподібні зміни темпів приросту суб'єктів малих підприємств: з 4,7% у 2004 р. до 8,4% у 2005 р. та від 3% у 2006 р. до 11% у 2007 р. [4; 5].

Крім того абсолютні величини не відображають повної картини динаміки розвитку малих підприємств, тому більш доцільно розглядати зміни у кількісному складі малих підприємств, використовуючи показник "кількість малих підприємств на 10 тис. населення". Показник середньої кількості малих підприємств по Україні у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення у 2008 р. становив 72 од., що на 12 од. більше, ніж у 2004 р. (рис. 2, табл. 1). Така ситуація може свідчити про підвищення підприємницької діяльності серед населення країни.

За кількісними оцінками розвиток малого бізнесу в Україні практично відповідає європейським показникам. Це підтверджує показник кількості суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. населення, який у 2007 р. досяг 56,6 од. (у

Рис. 1. Динаміка кількості малих підприємств в Україні у 2004—2008 рр., од. *

* Складено автором за даними [4; 5].

Великій Британії — 59, Німеччині — 43, Франції — 42, Португалії — 66, Італії — 72) [1].

Дані табл. 1 показують важливість малих підприємств для країни, що визначається їх зростаючою питомою часткою у загальній кількості підприємств. Кількісно малі підприємства складають більшість серед загальної кількості підприємств в Україні. У 2008 р. цей показник досяг максимального рівня за період дослідження — 92,7% від загальної кількості підприємств, хоча протягом попередніх років залишався майже незмінним на рівні 85%. Це пояснюється, в першу чергу, змінами у критеріях визначення малих підприємств (збільшення валового доходу з 500 тис. євро до 70 млн грн.).

Незважаючи на щорічне стабільне зростання кількості офіційно зареєстрованих малих підприємств, темпи їх приросту до попереднього року уповільнилися в 2,16 рази лише за 2008 р. (з 5,4% у 2007 р. до 2,54% у 2008 р.) при стабільному зростанні кількості малих підприємств, що не реалізовували продукцію та не надавали послуги. Такі показники стану малого підприємництва не дають підстав для зростання частки прибуткових малих підприємств у загальній їх кількості.

Вагому соціальну роль підприємництва визначає його здатність до швидкого і масштабного створення нових робочих місць. Малі підприємства сприяють зменшенню безробіття — за рахунок створення великої кількості робочих місць або самозайнятості населення. За підсумками 2008 р., на малих підприємствах було зайнято майже 2 млн осіб. Розглянувши динаміку зміни чисельності працівників (рис. 3), слід відзначити поступове зниження кількості зайнятих на малих підприємствах протягом 2004—2007 рр., яка у 2008 р. перевищила на 28% показники 2007 р.

Збільшення чисельності зайнятих на малих підприємствах України пояснюється не лише збільшенням загальної кількості малих підприємств, але й збільшенням зайнятих на одному малому підприємстві (рис. 4).

Регіональна структура малих підприємств характеризується нерівномірністю їх розподілу. Із загальної кількості малих підприємств, що здійснювали свою діяльність в країні, більше половини припадає на 7 регіонів України (м. Київ, Одеська, Дніпропетровська, Луганська, Миколаївська, Херсонська та Кіровоградська області).

З поступовим ростом кількісного показника суб'єктів малого бізнесу продовжує існувати тенденція нерівномірності їх розподілу за регіонами України у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення. Найбільше значення цього показника — 243 од. (функціонують у м. Києві), а найнижче — 41 од. (Рівненська область).

Отже, оцінивши результати діяльності малих підприємств за основними показниками у розрізі регіонів України, можна їх розділити на 3 групи: лідери (Л), переслідувачі (П) та основний масив (ОМ) (табл. 2).

Як видно з табл. 2, групу регіонів, де здійснюється найбільш активна діяльність малих підприємств (лідери), складають Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька та Чернігівська області. Саме ці регіони України, на наш погляд, повинні становити пріоритетні регіони для інвестування малих підприємств. Також потрібно враховувати той факт, що у половині з цих регіонів (Тернопільська, Херсонська, Хмельницька та Чернігівська області) малий бізнес є основною діяльністю. Наступну групу в рейтингу складають регіони-переслідувачі — Луганська та Івано-Франківська області — промислово розвинутий та аграрно-індустріально розвинутий регіони, в яких переважає діяльність малих підприємств у сфері торгівлі і промисловості. Усі інші регіони належать до основного масиву за рахунок

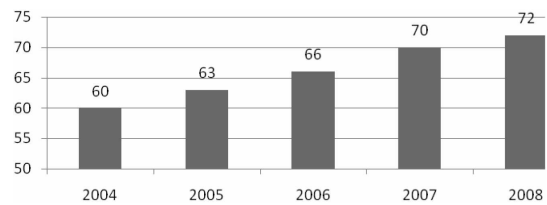

Рис. 2. Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення в Україні за 2004—2008 рр., од. на 10 тис. осіб *

* Складено автором за даними [4; 5].

Таблиця 1. Динаміка кількості малих підприємств України у 2004—2008 рр.*

Показник	2004	2005	2006	2007	2008
Кількість малих підприємств, одиниць	283398	295109	307398	324011	332235
у % до попереднього року	103,9	104,1	104,2	105,4	102,5
на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	60	63	66	70	72
у % до загальної кількості підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності	85,6	85,7	85,3	85,1	92,7

* Складено та розраховано автором за даними [4; 5].

Рис. 3. Динаміка чисельності зайнятого населення на малих підприємствах України у 2004—2008 рр., тис. осіб *

* Складено автором за даними [4; 5].

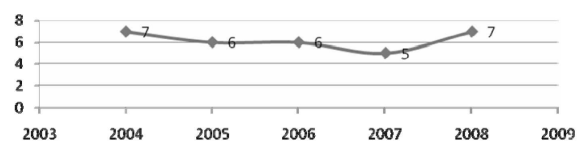

Рис. 4. Середня кількість зайнятих на одному малому підприємстві України у 2004—2008 рр., осіб *

* Складено за даними [4; 5].

низької рентабельності діяльності малих підприємств.

Для ефективності інвестицій необхідно проаналізувати, як розподіляється діяльність малих підприємств за видами економічної діяльності. На початку реформування економіки спостерігалось переважно активне утворення нових торговельних підприємств. Проте сучасна ситуація характеризується виникненням нових транспортних підприємств, підприємств у сфері операцій з нерухомістю, готельному та ресторанному бізнесі, освіти, охорони здоров'я та інших. Поряд з торгівлею (32,0%) найбільшу питому вагу займають підприємства — суб'єкти підприємницької діяльності з

Таблиця 2. Діяльність малих підприємств за регіонами України у 2008 р., у % до загальної кількості підприємств

Регіони	Кіл-сть МП	Обсяг реал. продукції	Рент-сть діял-ті МП	Зайнятість	Інтегральний показник	Група
Україна	0,927	0,163	-5,1	0,249	0,33	ОМ (2)
АР Крим	0,945	0,254	-6,8	0,322	0,38	ОМ (2)
Вінницька	0,903	0,256	-2,2	0,284	0,36	ОМ (2)
Волинська	0,904	0,106	-3,7	0,266	0,32	ОМ (2)
Дніпропетровська	0,921	0,132	-9,2	0,185	0,31	ОМ (2)
Донецька	0,922	0,1	0	0,163	0,30	ОМ (2)
Житомирська	0,905	0,284	-1,5	0,318	0,38	ОМ (2)
Закарпатська	0,94	0,239	-1,2	0,346	0,38	ОМ (2)
Запорізька	0,933	0,151	2	0,225	0,83	Л (1)
Івано-Франківська	0,945	0,215	1,4	0,353	0,73	П (3)
Київська	0,912	0,194	-3,8	0,284	0,35	ОМ (2)
Кіровоградська	0,919	0,331	2,1	0,306	0,91	Л (1)
Луганська	0,922	0,146	1,3	0,175	0,64	П (3)
Львівська	0,937	0,192	-2,7	0,286	0,35	ОМ (2)
Миколаївська	0,938	0,258	1,5	0,309	0,75	Л (1)
Одеська	0,932	0,252	-4,0	0,294	0,37	ОМ (2)
Полтавська	0,914	0,173	-1,2	0,227	0,33	ОМ (2)
Рівненська	0,908	0,189	0	0,325	0,36	ОМ (2)
Сумська	0,918	0,252	-2,6	0,265	0,36	ОМ (2)
Тернопільська	0,912	0,239	4,3	0,341	1,45	Л (1)
Харківська	0,935	0,192	-1,5	0,265	0,35	ОМ (2)
Херсонська	0,925	0,353	2,3	0,331	0,98	Л (1)
Хмельницька	0,908	0,257	2,8	0,326	1,07	Л (1)
Черкаська	0,902	0,202	-0,9	0,264	0,34	ОМ (2)
Чернівецька	0,934	0,285	-0,1	0,379	0,40	ОМ (2)
Чернігівська	0,908	0,258	13,5	0,286	3,74	Л (1)
м. Київ	0,933	0,149	-8,8	0,241	0,33	ОМ (2)
м. Севастополь	0,942	0,293	-2,6	0,389	0,41	ОМ (2)

* Розраховано автором за даними [4; 5].

надання послуг в сфері нерухомості, інжинірингу та надання послуг підприємцям (28,4%) (рис. 5).

Розподіл питомої ваги малих підприємств за основними видами економічної діяльності у 2008 р. виглядав таким чином: 32% — сфера торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; 23,3% — операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям; 5,1% — діяльність транспорту і зв'язку;

ної діяльності, таких як будівництво, яке до початку 2008 р. не відчувало кризових процесів, торгівля автомобілями, яка є стабільним джерелом високих прибутків торгових підприємств, оптова торгівля та операції з нерухомим майном — малі підприємства, що займаються цими видами діяльності, у 2008 р. мали найбільші від'ємні показники щодо фінансового сальдо і рентабельності. Так, у будівництві

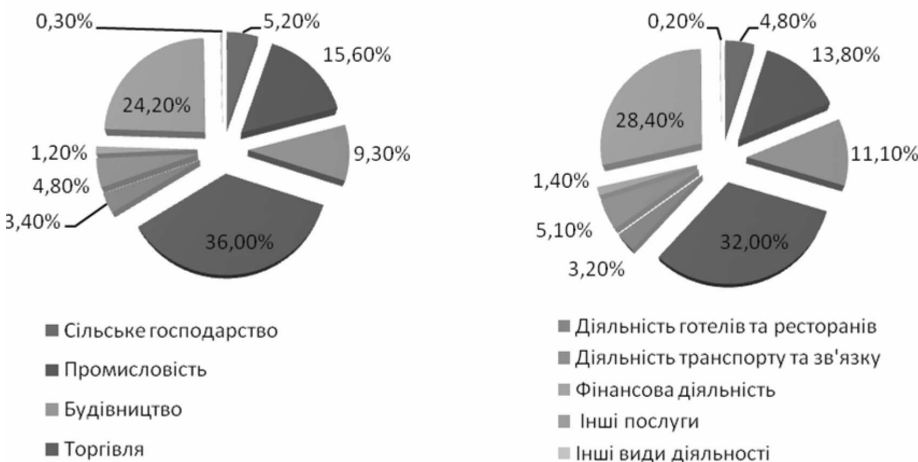
3,2% — готельний та ресторанный бізнес; 3,2% — надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту; 1,4% — здійснення фінансової діяльності. У сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги працювало 1,3% малих підприємств, у сфері освіти — 0,6%. Якщо порівняти 2008 р. із структурою 2004 р., то можна виділити такі зміни у структурі малих підприємств: зменшилася частка підприємств сфери торгівлі (на 4 в.п.), будівництва (на 1,8 в.п.), операції з нерухомим майном, оренди, охорони здоров'я, що є позитивною тенденцією, проте також знизилася частка малих підприємств у промисловості (на 1,8 в.п.).

Питома вага малого бізнесу в загальних обсягах економіки поступово збільшується і на сьогодні цей сектор забезпечує 16,3% обсягу реалізованої продукції.

Згідно з результатами дослідження найбільш ефективно діяли малі підприємства у сфері освіти та сільському господарстві у 2008 р.

Аналізуючи вплив результатів від економічної діяльності малих підприємств у галузевому розрізі на загальне значення цього показника, виникає багато питань щодо підприємницького характеру діяльності малих підприємств взагалі. Серед найбільш потенційно прибуткових видів економічної діяльності, таких як будівництво, яке до початку 2008 р. не відчувало кризових процесів, торгівля автомобілями, яка є стабільним джерелом високих прибутків торгових підприємств, оптова торгівля та операції з нерухомим майном — малі підприємства, що займаються цими видами діяльності, у 2008 р. мали найбільші від'ємні показники щодо фінансового сальдо і рентабельності. Так, у будівництві цей показник серед малих підприємств склав — 8,6 млн грн., у торгівлі — 5,4 млн грн., а серед малих підприємств, що займаються операціями з нерухомим майном — 9,8 млн грн. і комунальними послугами — 10,9 млн грн. Стабільне щорічне позитивне сальдо мають тільки малі підприємства, що здійснюють фінансову та освітняську діяльність, а також сільське господарство. Це свідчить про значну тінізацію суб'єктами малого підприємництва результатів (доходів) від економічної діяльності, що штучно занижує реальний показник ВВП держави.

Необхідно простежити динаміку діяльності малих підприємств для визначення пріоритетних галузей діяльності малих підприємств (табл. 4).

Рис. 5. Порівняльна структура малих підприємств України за видами економічної діяльності у 2004 р. та 2008 р., у % *

* Складено та розраховано автором за даними [4; 5].

Розглянувши пріоритетні сфери діяльності малих підприємств у 2004—2008 рр., можна стверджувати, що освіта та сільське господарство стабільно займають лідерські позиції, зростає роль транспорту та операцій з нерухомим майном, інжинірингу, а також певною мірою промисловості, в той же час знижується роль малих підприємств у сфері охорони здоров'я.

За результатами дослідження можна виділити пріоритетні регіони інвестицій у малі підприємства — Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька та Чернігівська області, а також серед видів економічної діяльності пріоритетними для інвестування виступають малі підприємства сільського господарства та освіти. Проте слід враховувати й інші групи регіонів та видів діяльності для скорочення нерівномірності розвитку та диспропорцій.

Враховуючи особливості соціально-економічного розвитку кожного регіону України, можна виділити пріоритетні напрями інвестування діяльності малих підприємств у розрізі регіонів:

— для Запорізької та Тернопільської областей — сільське господарство, освіта, фінансова діяльність;

— для Кіровоградської та Миколаївської областей — сільське господарство, освіта та охорона здоров'я;

— для Херсонської області — сільське господарство, освіта, будівництво, транспорт та фінансова діяльність;

— для Хмельницької області — фінансова діяльність, операції з нерухомим майном та освіта.

Проте, слід зазначити, що інші регіони також потребують інвестування малих підприємств, оскільки малі підприємства зможуть виконувати свою соціально-економічну роль у повному обсязі лише за умови всебічної підтримки цього сектора економіки.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи позитивні і негативні сторони розвитку малого підприємства в Україні, можна зазначити, що за кількісними оцінками розвиток цього сектора економіки практично відповідає європейським показникам. Разом з тим, за якісними показниками вітчизняне підприємництво значно відстає від європейського стандарту. І не лише за показником якості самої продукції, але й за його внеском у розвиток економіки, за рівнем продуктивності праці, наявністю економічно доцільних створюваних робочих місць і соціальних гарантій тощо. Неухильне, повне впровадження засад державної регуляторної політики, встановлення прозорих "правил гри", усунення бар'єрів для ведення бізнесу та заохочення конкуренції — це оновлений шлях розвитку вітчизняного бізнесу як невід'ємного елемента української економіки.

Такий стан малого підприємництва свідчить про те, що його економічні агенти не мають у сучасній економіці України ні матеріально-технічних, ні фінансових чинників для активізації інвестиційної і інноваційної організації власного підприємства відповідно до світових стандартів. Розвиток цього сектора економіки характеризується низьким рівнем процесів капіталізації, інвестування, інформатизації та інно-

Таблиця 3. Основні показники діяльності малих підприємств в Україні за видами економічної діяльності у 2008р., у % *

Види економічної діяльності	Кіл-сть МП	Обсяг реал. продукції	Рент-сть діял-ті МП	Зайнятість	Інтеграл. показник	Група
Усього	0,927	0,163	-5,1	0,249	0,33	ОМ (2)
сільське господарство	0,789	0,166	6,7	0,188	1,96	Л (1)
промисловість	0,857	0,046	-1,7	0,11	0,25	ОМ (2)
будівництво	0,936	0,335	-8,6	0,417	0,42	ОМ (2)
торгівля	0,951	0,227	-5,4	0,423	0,40	ОМ (2)
діяльність готелів та ресторанів	0,952	0,323	-7,9	0,515	0,45	ОМ (2)
діяльність транспорту та зв'язку	0,919	0,102	0,9	0,115	0,51	П (3)
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг	0,962	0,324	-9,8	0,535	0,46	П (3)
освіта	0,945	0,404	3,9	0,429	1,42	Л (1)
охорона здоров'я	0,938	0,25	-2,2	0,37	0,39	ОМ (2)
комунальні послуги	0,925	0,232	-10,9	0,399	0,39	ОМ (2)

* Розраховано автором за даними [4].

Таблиця 4. Групування видів економічної діяльності за основними показниками діяльності малих підприємств в Україні у 2004—2008 рр. *

Вид економічної діяльності	2004	2005	2006	2007	2008	Група
Усього	0,28	0,28	0,45	0,49	0,33	ОМ (2)
сільське господарство	0,32	0,24	0,25	1,73	1,96	Л (1)
промисловість	0,24	0,24	0,23	0,23	0,25	ОМ (2)
будівництво	0,49	0,34	0,55	0,32	0,42	ОМ (2)
торгівля	0,32	0,30	0,64	0,27	0,40	ОМ (2)
діяльність готелів та ресторанів	0,47	0,46	0,44	0,42	0,45	ОМ (2)
діяльність транспорту та зв'язку	0,68	0,25	0,53	0,62	0,51	П (3)
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг	0,39	0,39	0,40	0,52	0,46	П (3)
освіта	1,65	1,55	2,54	1,60	1,42	Л (1)
охорона здоров'я	0,71	1,13	0,36	0,37	0,39	ОМ (2)
комунальні послуги	0,42	0,63	0,39	0,37	0,39	ОМ (2)

* Розраховано автором за даними [4; 5].

ваційних технологій, які відбуваються як в сегменті малого, так і загального підприємницького середовища.

Література:

1. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.М. Геєць, О.В. Кужель, Е.М. Лібанова. — К., Держкомпідприємництво, 2008. — 226 с.
2. Галан Н.І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід розвинених країн: монографія. — Д.: Видво Дніпропетр. нац. ун-ту, 2007. — 188 с.
3. Чубарева Л.І. Ефективність підтримки малого бізнесу і критерії її оцінки // Економіка промисловості. — 2008. — №2. — С. 103—111.
4. Діяльність малих підприємств — 2008 р.: стат. збірник / За ред. І.М. Жук. — К.: Держаний комітет статистики України, 2009. — 182 с.
5. Діяльність малих підприємств — 2007 р.: стат. збірник / За ред. І.М. Жук. — К.: Державний комітет статистики України, 2008. — 210 с.
6. Статистичний щорічник України за 2008 р. / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Видавництво "Консультант", 2009. — 572 с.
7. Діяльність малих підприємств. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua — Офіційний сайт Державного комітету статистики.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2010 р.